

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΤΗΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Ἡ πολιτιστικὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ὥς κίνητρον τὸν λόγον αὐτοῦ. Ἐξ αἰτίας τούτου ἀναφαίνεται ἡ πρώτη ἔφεσις τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ εἰδέναι καὶ πρὸς πᾶσαν πολιτιστικὴν ἐκδήλωσιν. Ἡ ἔφεσις αὕτη διαρκῶς διὰ τῶν διὰ πόνου καὶ μόχθου ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἀναπτυσσομένων ἐσωτερικῶν αὐτῆς διερεθισμῶν προοδευτικῶς καλλιεργουμένη καὶ ἐκ τῶν ἰδίων τροφοδοτουμένη δημιουργεῖ τέλος τὸ ὥριμον ἐκεῖνο στάδιον τῆς ψυχῆς, καθ' ὃ ἐπακολουθεῖ ἡ δημιουργία ἔργων διαδηλούντων ἐξύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὑπέρβασιν τῆς βιολογικῆς αὐτοῦ καταστάσεως. Ἡ ὀρθὴ ἐκμετάλλευσις τῆς φύσεως, ἡ διάρθρωσις τῶν πνευματικῶν δυνάμεων καὶ ἡ διαμόρφωσις τῶν ἠθικῶν κανόνων ἀποτελοῦν ὑπόθεσιν τοῦ ὥριμου τούτου σταδίου τῆς ψυχῆς. Αἱ βαθμίδες ὅμως τῆς ἀνυψώσεως ταύτης εἶναι πολλαπλαῖ, δι' ὃν λόγον καὶ τὰ κατὰ πᾶσαν βαθμίδα ἀνυψώσεως ἀναφαινόμενα ἀντίστοιχα ἔργα ποικίλλουν κατ' ἀξίαν.

Ἡ ψυχολογία διδάσκει ὅτι ἡ τοιαύτη ἔφεσις διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν οἰκείαν βουλευτικὴν ἐξωτερίκευσιν, ἥτοι εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν οἰκείων ἔργων, α) διερεθίζεται ὑπὸ τῶν ἀντιστοιχῶν κατὰ τὴν ἀξιολογητικὴν τῆς βαθμίδας πολιτιστικῶν βιωμάτων, β) ἐξυπηρετεῖται διὰ τῶν καταλλήλων ψυχικῶν λειτουργιῶν, γ) ἐνισχύεται καὶ ἀναπτύσσεται διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως ὠρισμένων ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων, αἵτινες ὑπὸ τῆς ἰδίας ψυχῆς κατὰ τὴν κατεύθυνσιν αὐτῆς ἐπιλεγόμεναι ἀσκοῦν τὴν γόνιμον συμβολὴν των, δ) διαμορφώνει κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην τὴν ἀπαίτησιν ἐξωτερικῆς τινος ἐνεργείας καὶ ὥς τοιαύτη μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀναφαινομένων λύσεων προσδιορίζεται ὑπὸ τοῦ ἀτόμου ἐκείνου, ἡτις περισσότερον πρὸς τὸ βίωμά του πρόσκειται, ἀποτελοῦσα ἕκτοτε τὸν σκοπὸν, καὶ ἡτις κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ αἰτήματα τῆς λογικῆς σκέψεως [« πότερον πράξει τόδε ἢ τόδε, λογισμοῦ ἔργον ἐστὶν » (περὶ ψυχῆς 434a)] καὶ ε) διευκολύνεται ἰδίᾳ ὅταν καθορίζωνται ὑπὸ τοῦ ἀτόμου πρὸ τῆς λήψεως τῆς ἀποφάσεως τὰ κατάλληλα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν μέσα, αἵτινα τὸ μὲν εὖνοοῦν τὴν ἀσφαλεστέραν

κίνησιν τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τούτου καὶ προκαλοῦν τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀπαραιτήτων δεξιοτήτων, τὸ δὲ ἐξουδετερώνουν τὰ προσκόμματα, τὰ πρὸς τὴν κίνησιν τῆς ψυχῆς ταύτης ἐπιβλαβῇ ἐπιρροὴν ἀσκοῦντα. Ὅσον ἀσφαλέστερον ἀμφοτέρωτα ταῦτα ἐπιτελοῦνται, τόσον περισσότερον ἢ πολιτιστικὴ διάθεσις τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν λήψιν τῆς ἀποφάσεως καὶ ἐκπλήρωσιν ταύτης ἐνισχύεται καὶ δὴ διττῶς ἦτοι συναισθηματικῶς μὲν διὰ τῆς ἀναπτυσσομένης αἰσιοδοξίας, τῆς μέχρις ἐνθουσιασμοῦ ἐξικνουμένης, ἠθικῶς δὲ διὰ τῆς διαμορφώσεως τῆς συνειδήσεως τῆς ὑποχρεώσεως, τῆς εὐθύνης καὶ τοῦ καθήκοντος.

Μέλημα ἡμῶν εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν πῶς καλλιεργεῖται ἡ πολιτιστικὴ αὕτη διάθεσις τῆς ψυχῆς. Γεννᾶται δηλαδὴ τὸ ἐρώτημα : Πῶς ἡ ψυχὴ ἐργάζεται διὰ νὰ κινηθῇ ἐκ τοῦ τεθέντος σκοποῦ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως καὶ ποίαν ἐσωτερικὴν μορφήν λαμβάνει, καθ' ὃν χρόνον τὸ μὲν προσδιορίζει τὰ κατάλληλα μέσα διὰ τὴν διευκόλυνσίν της εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ, τὸ δὲ ἐνισχύεται συναισθηματικῶς καὶ ἠθικῶς πρὸς λήψιν τῆς ἀποφάσεως.

Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ συσσωρεύσεως ἐξ αἰτίας τοῦ λόγου δημιουργικῆς ψυχικῆς ἐνεργείας, ἥτις ἀποτελεῖ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς πολιτιστικῆς βουλευτικῆς ἐξωτερικεύσεως τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ ψυχολόγοι ἐπέδειξαν ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ τρόπου καὶ τῆς μορφῆς τῆς ἐνεργείας ταύτης.

Οὕτως ὁ ψυχίατρος Carl Gustav Jung ἀσχοληθεὶς περὶ τὸν τρόπον τῆς κινήσεως τῆς ψυχῆς διδάσκει¹ ὅτι ἡ ψυχικὴ αὕτη ἐνέργεια βαθμηδὸν καλλιεργουμένη ἔχει *δυναμικότητα*, καθ' ὅσον παρουσιάζει τάσιν, οἷαν ἔχουν τὸ ἐνστικτον καὶ ἡ ὁρμή, εἶναι *κατευθυνομένη*, δεδομένου ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ἐγώ, ὅπερ προσδιορίζει αὐτήν, καὶ παρουσιάζει *ὑπερέντασιν*, καθ' ὅσον αἱ οἰκεῖαι τάσεις, αἵτινες χαρακτηρίζουν αὐτήν, συγκεντροῦνται περὶ τὴν κατεύθυνσιν αὐτῆς, ἐνῶ αἱ ἀντιτιθέμεναι, ἐξ αἰτίας τῆς δυναμικότητός της, ἀμβλύνονται. Ἐνέχουν ὅμως καὶ ἐκεῖναι δυναμικότητα, διότι ἂν πρὸς στιγμὴν σιγοῦν, εἰς διδομένην εὐκαιρίαν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ τιθεμένου σκοποῦ ἀποκτοῦν ἐνάργειαν ἐπωφελῇ διὰ τὸ ὑποκείμενον. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐκ τῆς συσσωρευομένης ἐν τῷ ὀργανισμῷ ψυχικῆς ἐνεργείας τὸ σοβαρώτερον μέρος αὐτῆς εὐρίσκεται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ἐγώ, ἐνῶ τὸ ἄλλο μέρος αὐτῆς κρατεῖται ἐν ἐπιφυλακῇ, προκειμένου νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀνασταλτικὸς παράγων καὶ δὴ ἀσυνειδήτως, ὅταν σημειωθῇ ὑπὸ τῆς κατευθυνομένης συνειδητῆς δυνάμεως ὑπέρβασις τοῦ κεκανονισμένου ὁρίου. Διότι τὸ ἀσυνείδητον τοῦτο μέρος τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας δὲν εἶναι προϊόν αὐθαιρέτου τάσεως ἢ τυχαίας συμπτώσεως, ἀλλ' ἐκδήλωσις ἐπιδράσεως πολλαπλῶν ψυχι-

1. Ernst Aeppli, Psychologie des Bewussten und Unbewussten, 1947, σ. 22 - 30.

κῶν παραγόντων, ὑπὸ τῆς πείρας καὶ τοῦ χρόνου ἐν τῷ ὁργανισμῷ καλλιερ-
γηθέντων καὶ ὥς ἐκ τούτου τὸ ἀσυνειδήτον Ἐγὼ χαρακτηρίζοντων. Δρᾷ δὲ
τοῦτο πολυμόρφως μὲν, σχεδὸν ὅμως πάντοτε, ἂν καὶ μὴ συνειδητῶς, κατὰ
λίαν εὐφυᾶ τρόπον, διότι κανονίζει τὰς πρὸς διάθεσιν ψυχικὰς δυνάμεις ἢ
ἀντιδρᾷ εἰς τὰς σημειουμένας ὑπερβολὰς ἢ ἐξυπηρετεῖ τὰς ἐκάστοτε ἐνδεδει-
γμένας πτυχὰς τῆς ζωῆς καὶ γενικῶς διότι προκαλεῖ κατανομὴν τῆς ψυχικῆς
ἐνεργείας κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐκάστοτε ἐπιδόσεων τοῦ αἰτόμου.

Τὸ κύριον συνεπῶς γνῶρισμα τοῦ ἀσυνειδήτου εἶναι, ὅτι τοῦτο εἶναι
ἐξυπηρετικὸν διὰ τὴν ζωὴν, διότι βαθμηδὸν διαμορφούμενον καὶ ἔχον συσ-
σώρευσιν ἀδιαθέτου ψυχικῆς ἐνεργείας παρέχει διὰ τῶν διαφορῶν ἐκάστοτε
μορφῶν του, καὶ οὐχὶ σπανίως δι' ἐλέγχου καὶ δοκιμασίας, τὴν εὐεργετικὴν
του ἐπιρροήν, ὅσάκις τὸ συνειδητὸν Ἐγὼ δὲν ρυθμίζεται κατὰ τὸ ὁρθῶς
βιώναι.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι ὁ C. G. Jung τὴν πολιτιστικὴν διά-
θεσιν τῆς ψυχῆς ἀποδίδει εἰς τὴν καλλιέργειαν βαθμηδὸν ἐν τῷ ὁργανισμῷ
ψυχικῶν δυνάμεων, αἵτινες συμπυκνούνται πρὸς ὠρισμένην κατεύθυνσιν, ὑπὸ
τοῦ Ἐγὼ προσδιοριζομένην, διαμορφώνουν τὴν ψυχικὴν ἐνέργειαν, τὴν εἰς
τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τεθέντος σκοποῦ ἀποβλέπουσαν.

Ἡ ἄποψις του εἶναι ὁρθή καὶ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι τονίζει γενι-
κῶς τὴν προπαρασκευὴν τῆς ψυχῆς πρὸς πᾶσαν σκόπιμον βουλευτικὴν ἐξωτε-
ρίκευσιν. Διότι δὲν νοεῖται σκόπιμος βουλευτικὴ ἐξωτερίκευσις χωρὶς τὸ προ-
παρασκευαστικόν της στάδιον. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο κυρίως συσσωρεύσιν εἰδι-
κῶν δυνάμεων. Ἀλλὰ καὶ πολιτιστικὸν χαρακτῆρα ἔχει ἡ σκόπιμος αὕτη βου-
λητικὴ ἐξωτερίκευσις, δεδομένου ὅτι ἡ ρηθεῖσα συσσωρεύσις τῶν δυνάμεων,
ὅταν κυριαρχῇ ἡ ἀγαθὴ διάθεσις, ἔχει ὥς ἐλατήριον τὸ λογικῶς βιώναι. Εἰς
τὴν περίπτωσιν αὕτην τὸ συνειδητὸν Ἐγὼ καὶ τὸ μὴ συνειδητὸν ἀσκοῦν τὴν
ἐπιρροήν των πρὸς λήψιν καὶ ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποφάσεως.

Διὰ τῆς ἀποδοχῆς, ἐν τούτοις, τῆς συσσωρεύσεως καὶ συμπυκνώσεως
εἰδικῶν δυνάμεων ὥς προπαρασκευαστικοῦ σταδίου μιᾶς σκοπίμου πολιτιστι-
κῆς ἐξωτερικεύσεως δὲν παρέχεται ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα ἡμῶν. Ὁ τρό-
πος, καθ' ὃν κινεῖται ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ τεθέντος σκοποῦ πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς
ἀποφάσεως, ἐξακολουθεῖ νὰ προκαλῇ τὸ ἴδιον, ὥς καὶ πρότερον, ἐνδιαφέρον.
Πρέπει ἐνταῦθα νὰ γίνῃ ἀποδεκτόν, ὅτι παρεμβάλλεται ψυχικόν τι μέσον,
ὅπερ ἀφ' ἐνὸς μὲν συγκρατεῖ πάσας τὰς δυνάμεις, ὅσαι ἐκ τοῦ προπαρασκευα-
στικοῦ σταδίου ἐκαλλιεργήθησαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποτελεῖ κίνητρον ἀποφασι-
στικῆς δράσεως.

Καὶ πράγματι εὐστοχωτέρα ἔρευνα ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἀντιλή-
ψεως ὅτι κατὰ τὴν κίνησιν ταύτην τῆς ψυχῆς δημιουργεῖται σιαθμός τις τῆς
ἐσωτερικῆς ἐνεργείας, ὅστις, ἐφόσον τὸ αἶτομον ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν
προορισμόν του, παρουσιάζει τὰς ἐξῆς ἀπαιτήσεις :

α') Συγκεντρώνει ἐν ἑαυτῷ τὰς δυνατότητας, αἵτινες ἐκαλλιεργήθησαν κατὰ τὸ προπαρασκευαστικὸν στάδιον καὶ δὴ ὑπὸ μορφὴν περισσότερον συγκεκριμένην, δεδομένου ὅτι ἐξ αἰτίας τούτων οὐδένα ἐνδοιασμὸν καὶ οὐδεμίαν ἐπιφύλαξιν προκαλεῖ ὁ σκοπὸς ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ὑποκειμένου. Ἡ συγκρότησις μάλιστα τῶν δυνάμεων τούτων, σφυρηλατηθεῖσα κατὰ τὰς ἐπιταγὰς τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἐγὼ προσδιορισθέντος σκοποῦ, προσδίδει εἰς τὸ διαμορφωθὲν ψυχικὸν περιεχόμενον *μορφολογικὴν ἐνότητα*¹, ἐν τῇ ὁποίᾳ διαδηλοῦται προσαρμογὴ τῆς κατευθύνσεως τῆς βουλήσεως πρὸς τὸ αἶτημα τῆς συνειδήσεως. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ αἶτημα τοῦτο τῆς συνειδήσεως ἀποκτᾷ ἤδη ἐν τῷ σταθμῷ τούτῳ τὴν πλήρη σαφήνειάν του ἀποτελοῦν ἑκτοτε αἶτημα τῆς βουλήσεως. Ἐδημιουργήθη ἐξ ἄλλου ὁ ἴδιος σταθμὸς ἐκ τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας, ἥτις, κατὰ τὸν Jung, ἔχει δυναμικότητα, ἀποδεικνύεται κατευθυνομένη καὶ παρουσιάζει ὑπερέντασιν. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, αἱ ἐν αὐτῷ δυνάμεις, αἵτινες συναγείρονται, κρατοῦν τὸ συνειδέναί ἐν ἐγρηγόρσει καὶ τὰς θυμοκρατικὰς λειτουργίας τῆς ψυχῆς ἐν ἐνεργείᾳ κατὰ τρόπον ὥστε τὸ αἶτημα τῆς συνειδήσεως νὰ εἶναι ἀναμφισβήτητον.

β') Ὁ ἴδιος σταθμὸς καταδεικνύει προσδιορισμὸν καὶ κατεύθυνσιν τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας ἱκανῶς καλλιεργουμένης ὑπὸ τῶν κριτηρίων τοῦ λόγου. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὁ σταθμὸς οὗτος συγκρατεῖ ἐν ἑαυτῷ συμπεπυκνωμένας δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι καὶ εὗρίσκονται εἰς τὴν διάθεσιν ἐνὸς Ἐγώ, ὠρίμου νοητικῶς καὶ καθαροῦ ψυχικῶς, ἥτοι ἱκανοῦ τὸ μὲν νὰ κινῆται κατὰ τὰς λογικὰς ἀπαιτήσεις τὸ δὲ νὰ ἐκμηδενίσῃ τὰς ἐξ ἰδιοτελείας καὶ ἐγωκεντρισμοῦ προερχομένας ἐπιρροάς. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν αἱ συμπεπυκνωμένοι δυνάμεις τοῦ σταδίου τούτου παρουσιάζουν *πολιτιστικὴν ἀπόχρωσιν*. Διότι διὰ τοῦ μνημονευθέντος λόγου καλλιεργεῖται ἐκείνη ἡ ἱκανότης τῆς ψυχῆς, ἥτις, κατὰ τὸν Ἡράκλειτον, ἂν καὶ εἶναι κοινὴ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀποτελεῖ ἐν τούτοις αἰτίαν ἰδίας δι' ἑκάστον ἀνθρώπον φρονήσεως [« τοῦ λόγου δ' ἐόντος ξυνοῦ ζώουσιν οἱ πολλοὶ ὡς ἰδίαν ἔχοντες φρόνησιν » (ἀπόσπ. 2)]. Ὁ λόγος οὗτος, ὅστις προσπορίζει εἰς ἑκάστον ἄτομον ἰδίαν πολιτιστικὴν ἱκανότητα, ἀποτελεῖ ἐπίσης, κατὰ τὸν ἴδιον, καὶ κριτήριον ἀληθείας, διότι παρέχει τὴν ἀκριβῆ τῶν ὄντων γνῶσιν [« τὸν κοινὸν λόγον καὶ θεῖον καὶ οὐ κατὰ μετοχὴν γινόμεθα λογικοὶ κριτήριον ἀληθείας φησὶν ὁ Ἡράκλειτος » (Σεξτ. Ἐμπειρ. πρὸς Μαθημ. VII 126)]. Τὰ κίνητρα συνεπῶς τοῦ λόγου κατεργάζονται ἐν τῷ σταθμῷ τούτῳ ψυχικὴν ἐνέργειαν πολιτιστικῆς φύσεως, δεδομένου ὅτι κινεῖται ἤδη ἡ ψυχὴ κατὰ τὴν ἰδιάζουσαν ἱκανότητά της καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Ἡ πολιτιστικὴ ὁμῶς αὕτη ἀπόχρωσις καθιστᾷ σαφὲς ὅτι αἱ συμπεπυκνωμένοι δυνάμεις τοῦ σταθμοῦ τούτου, αἱ διὰ τοῦ λόγου καλλιεργηθεῖσαι,

δὲν ἔχουν καθαρῶς νοησιαρχικὸν χαρακτήρα, ἀλλ' ἀποδίδουν τὰς ἱκανότητας ἐκεῖνας τῆς ψυχῆς, αἵτινες ἔχουν εὐρυτέραν δυναμικότητα καὶ αἵτινες, ὅσον περισσότερον καλλιεργοῦνται καὶ ἀναπτύσσονται, τόσον σταθερώτερον πραγματοποιοῦν τὴν πολὺπλευρον ἐξύψωσιν καὶ μόρφωσιν τῆς ψυχῆς. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁδηγοῦν βαθμὴδόν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, αἱ δυνάμεις αὗται εἰς τὸ μέγιστον μάθημα, ἄνευ τοῦ ὁποίου ἡ γνῶσις εἶναι ἀνωφελὴς [« ἄνευ ταύτης (τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ιδέας) εἰ ὅ,τι μάλιστα τὰλλα ἐπισταίμεθα, οἴσθ' ὅτι οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος, ὥσπερ οὐδ' εἰ κεκτήμεθα τι ἄνευ τοῦ ἀγαθοῦ (Πλάτ. Πολιτεία 505b)] .

Ὅθεν αἱ συμπεπυκνωμέναι λογικαὶ δυνάμεις τοῦ σταθμοῦ τούτου, ὁδηγοῦσαι πρὸς τὸ μάθημα αὐτὸ τοῦ ἀγαθοῦ, δὲν κινοῦνται μόνον εἰς τὸν περιωρισμένον χῶρον τοῦ ἐπιστητοῦ, ὅστις ἀποτελεῖ ἰδίως ὑπόθεσιν τῶν ἱκανοτήτων τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τῆς πεζῆς συλλογιστικῆς νοοτροπίας. Ἐκεῖ ἡ συλλογιστικὴ ἐνέργεια δὲν εὐνοεῖ τὴν ὑπέρβασιν τῶν φραγμάτων τῆς λογικῆς. Τοῦναντίον ἐνταῦθα αἱ λογικαὶ δυνάμεις τοῦ σταθμοῦ τούτου ἀνταποκρινόμεναι πρὸς τὰ αἰτήματα τῆς καθαρᾶς ψυχῆς, τῆς πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Ἐπέκεινα ἐναρμονιζομένης, γίνονται αἰτία νὰ ἀναβλύζη πάντοτε ἄψογόν τι καὶ ὑπερβατικὸν βίωμα. Εἶναι τὸ βίωμα, ὅπερ προσδιορίζει κατευθύνσεις ἀπολύτου κύρους, ἀναγνωρίζομένας ἀπὸ τὸ σύνολον τῆς ζωῆς. Κατὰ τὸ βίωμα τοῦτο μαρτυρεῖται διηνεκὴς παρουσία ἐν τῇ ζωῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ ἰδεώδους, διότι ἀπελευθερώνει τοῦτο τὴν ψυχὴν τῶν ἐφημέρων καὶ προσκαίρων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ γνησίου, διότι ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὴν ἰδιοτυπίαν τῆς ἱστορίας. Προσδιορίζεται συνεπῶς ἡ ψυχικὴ ἐνέργεια τοῦ σταθμοῦ τούτου ὑπὸ λόγου καθαροῦ καὶ γνησίου.

γ') Ἐκ τῶν εἰρημένων καθίσταται φανερόν, ὅτι ὁ πολιτιστικὸς χαρακτήρ τῶν συμπεπυκνωμένων δυνάμεων τοῦ σταθμοῦ τούτου διαδηλοῖ ἀνύψωσιν τοῦ ατόμου ἐκ τῆς βιολογικῆς σφαίρας, ἐν ἣ κυριαρχοῦν αἱ ἀνεξέλικτοι καὶ τὴν ζωὴν τῶν πρωτογόνων χαρακτηρίζουσαι ψυχικαὶ μορφαὶ καὶ ἐν ἣ προσδιορίζεται πᾶσα ἐνέργεια τοῦ ατόμου ὑπὸ τῶν αἰτημάτων τοῦ ἐνστίκτου, πρὸς τὴν σφαῖραν τῆς πολιτιστικῆς δράσεως, καθ' ἣν ἡ συνείδησις δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς τὰς ἀντιδράσεις τῆς ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου προερχομένων ἐρεθισμῶν, ἀλλὰ τροφοδοτεῖται καὶ ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν ἐπιτευγμάτων, ἅτινα ἡ καλλιεργημένη διὰ τῆς μορφώσεως ψυχὴ διηνεκῶς δημιουργεῖ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὰ οὕτω διαρθρούμενα ἐν τῷ σταθμῷ τούτῳ περιεχόμενα ἀποτελοῦν κυρίως τὴν πρώτην πηγὴν, ἐξ ἧς δημιουργεῖται καὶ ἐξωτερικεύεται ὁ πνευματικὸς κόσμος. Δὲν εἶναι δηλαδὴ κατὰ τὴν ὥριμον ταύτην βαθμίδα τῆς ἀνυψώσεως τοῦ ατόμου ὁ σταθμὸς οὗτος τῆς ἐσωτερικῆς ψυχικῆς ἐνεργείας κέντρον ἐνστικτωδῶν τάσεων, ὑφιστάμενον παθητικῶς τὰς ἀλλοτρίας πιέσεις καὶ ἐπιδράσεις, ἀλλὰ κίνητρον πολιτιστικῆς ἐνεργητικότητος, ἥτις, ἐφ' ὅσον ἀναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ ατόμου, δημιουργεῖ τὴν αἰτίαν πνευματικῆς ψυχα-

γωγίας. Ἡ ψυχαγωγία αὕτη φανερώνει, ὅτι ὁ σταθμὸς οὗτος εἶναι ὥριμος, ἔχων τὴν πρὸς τὴν βουλευτικὴν ἐξωτερίκευσιν ἱκανότητα τῆς ψυχῆς.

Τοιαύτην ψυχαγωγίαν εἰς τὰ πρῶτα στάδια τοῦ προπαρασκευαστικοῦ σταδίου δὲν εὐρίσκομεν. Διότι ἡ ἔναρξις τούτου ἀναφαινομένη, ὡς γνωστόν, διὰ τῶν βιωμάτων, αἵτινα παρουσιάζουν τὴν πρώτην ἀντίδρασιν καὶ τὴν πρώτην ἀνταπόκρισιν τῆς ψυχῆς πρὸς πᾶσαν ἐξωτερικὴν ἢ ἐσωτερικὴν ἐπιρροήν οὐδὲν στοιχεῖον ἐμφανίζει διὰ τὴν ἀναμφισβήτητον ἱκανοποίησιν τοῦ ατόμου. Βαθμηδὸν τὰ περιεχόμενα τῶν βιωμάτων διὰ τῆς ἐσωτερικῆς καλλιέργειας τῶν μορφοποιοῦνται εἰς συνειδητὰ γεγονότα, αἵτινα ἔχουν τὸ ἰδιαίτερον προσὸν ὅτι παρουσιάζουν τὸν ψυχικὸν κόσμον τακτοποιηθέντα κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Ἐγώ. Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο ἀποκαλύπτονται οἱ παράγοντες, οἵτινες συνεργοῦν εἰς τὴν διάρθρωσιν τοῦ ψυχικοῦ τούτου κόσμου, ἀφυπνίζεται ἡ ἐνεργητικότης τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἐπιτελεῖται συναλλαγή τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ ἐκ τῶν ἐπιρροῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου διαμορφωθέντος ψυχικοῦ περιεχομένου. Ὁ σκοπὸς τῆς ἐνεργείας ἐπισύρει ἤδη τὴν προσήλωσιν τοῦ ὑποκειμένου. Οὐδὲν ὅμως καὶ ἐνταῦθα στοιχεῖον εὐρίσκομεν, ἐξ οὗ ἡθέλε προκληθῇ ἱκανοποίησις τῆς ψυχῆς. Ἡ ἀνησυχία καὶ ἡ ἀγωνία διακατέχουν τὸ ἄτομον, δεδομένου ὅτι διὰ τῶν συνειδητῶν τούτων γεγονότων δὲν ἔχει ἐπέλθῃ ἡ ὥριμότης ἐκείνη τῆς ψυχῆς, καθ' ἣν περατοῦται ἡ προπαρασκευὴ αὐτῆς διὰ τὴν λήψιν τῆς ἀποφάσεως πρὸς ἐξωτερικὴν ἐνέργειαν.

Ὅθεν τὰ δύο ταῦτα στάδια, διαδηλοῦντα τὴν προσωπικὴν συμβολὴν τοῦ ατόμου εἰς πᾶσαν πολιτιστικὴν ἐνέργειαν, παρουσιάζουν μόνον τὰ ἐσωτερικὰ τῆς ψυχῆς τοῦ αἰτήματα, τὴν προσπάθειαν καὶ τὸν μόχθον αὐτοῦ, τὴν συγκέντρωσιν τῶν δυνάμεών του πρὸς ὥρισμένην κατεύθυνσιν καὶ τὴν κατὰ τὴν πορείαν ταύτην τῆς ψυχῆς σύλληψιν ὑπὸ τοῦ ὑποκειμένου τοῦ σκοποῦ τῆς ἐνεργείας. Δὲν εἶναι ὅμως, ὡς ἐτονίσθη, ταῦτα ἄρκετὰ διὰ νὰ δημιουργηθοῦν τὰ συναισθήματα τῆς ἱκανοποιήσεως.

Ὅταν, ἐν τούτοις, ἀφοῦ προπαρασκευασθῇ ἡ ψυχὴ καὶ διαρθρωθῇ τοιοῦτον συγκεκριμένον μορφολογικὸν περιεχόμενον, ὥστε νὰ κινηθῇ αὕτη πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως, καὶ ὅταν γενικῶς συγκροτηθῇ ὁ σταθμὸς ἐκεῖνος τῆς ἐσωτερικῆς ἐνεργείας, καθ' ἣν ἀναφαίνεται ἡ συσσώρευσις τῶν εἰδικῶν διὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐκδήλωσιν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, τότε ἀνθοῦν τὰ εὐάρεστα καὶ ἱκανοποιητικὰ συναισθήματα καὶ ἀναφαίνεται ἡ πνευματικὴ τοῦ ατόμου ἀγαλλίασις. Καὶ εἶναι τοῦτο φυσικόν, διότι ὁ σταθμὸς οὗτος συγκρατεῖ ὅλον τὸν πλοῦτον τῶν ἐσωτερικῶν εὐεργετικῶν καὶ δημιουργικῶν δυνάμεων τοῦ ατόμου. Διὰ τοῦτο θεωροῦμεν, ὅτι ὁ σταθμὸς οὗτος ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς ἐσωτερικῆς πολιτιστικῆς ἐνεργητικότητος. Ἡ ἐν αὐτῷ ἐκδήλωσις τοῦ εὐαρέστου συναισθήματος μαρτυρεῖ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ προπαρασκευαστικοῦ σταδίου καὶ τὴν συσπείρωσιν τῶν ἐκ τούτου δημιουργηθεισῶν

δυνάμεων, ὥστε νὰ ἀναφανῇ ἡ ὠριμότης καὶ ἡ ἐτοιμότης τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν βουλευτικὴν ἐξωτερίκευσιν.

Ὁ σταθμὸς οὗτος ἀποτελεῖ μετὰ τὰ βιώματα καὶ τὴν συνειδητοποίησιν τούτων τὴν *τρίτην πλέον βαθμίδα* τῆς ἐσωτερικῆς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχὴ δηλαδή, ἀφοῦ διὰ τῶν βιωμάτων καὶ τῶν συνειδητῶν γεγονότων τερματίσῃ διὰ τοῦ τιθεμένου σκοποῦ τὴν προπαρασκευὴν αὐτῆς διὰ πᾶσαν σκόπιμον βουλευτικὴν ἐξωτερίκευσιν, πρέπει ν' ἀποκτήσῃ τὰ κίνητρα τῆς ἐξωτερικῆς ἐνεργείας. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀνυψώσεως αὐτῆς διὰ τοῦ συναγερμοῦ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τῆς πολιτιστικῆς ἐνεργητικότητος εἰς τὸν σταθμὸν ἐκεῖνον, ὅστις, ὡς εἶδομεν, ἀποτελῶν τὸ κέντρον τῆς ἐσωτερικῆς πολιτιστικῆς ἐνεργητικότητος, κρατεῖ ὅλα τὰ ἐσωτερικὰ ἐφόδια, τὰ διὰ τῶν εὐαρέστων συναισθημάτων μαρτυρούμενα, ὥστε νὰ θεωρῇται πηγὴ ἐξωτερικῆς ἐνεργείας. Ἄρα ὁ σταθμὸς οὗτος παρεμβάλλεται κατὰ τὴν κίνησιν τῆς ψυχῆς μεταξὺ τοῦ τεθέντος σκοποῦ καὶ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν συγκρατεῖ πάσας τὰς δυνάμεις, ὅσαι κατὰ τὸ προπαρασκευαστικὸν στάδιον ἐκαλλιεργήθησαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποτελεῖ κίνητρον ἀποφασιστικῆς ἐξωτερικῆς δράσεως.

Κατὰ τὴν βαθμίδα ταύτην τὸ ὑποκείμενον δὲν ἐπαναπαύεται εἰς τὸ καλλιεργηθὲν ἐσωτερικὸν ἀγαθόν. Αὐτοσυγκεντρούμενον εἰς τὸ περιεχόμενον ὅπερ ἀνεπτύχθη διὰ τῆς συμβολῆς τῶν προηγουμένων βαθμίδων, ἐσωτερικεύεται, διὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸ διὰ τῆς προσωπικῆς του ἀφοσιώσεως σοβαρότερان σημασίαν καὶ ἰσχυρότερον κῦρος, καὶ αὐτοτροφοδοτεῖται ἐξ αὐτοῦ διὰ νὰ δημιουργήσῃ εἰς τὴν συνείδησίν του μεγαλυτέρας ἀπαιτήσεις διὰ τὸ ψυχικόν του Ἐγώ. Εἶναι αἱ ἀπαιτήσεις ἐκεῖναι, αἵτινες ἱκανοποιοῦνται διὰ τῆς ἐξωτερικῆς βουλευτικῆς ἐκδηλώσεως.

Παρατηρήσεις.

Εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐσωτερικῆς πολιτιστικῆς ἐνεργητικότητος παρατηροῦμεν ὠρισμένα γνωρίσματα. Ἐπισημαίνομεν ταῦτα, διότι τοιουτοτρόπως συνειδητοποιοῦμεν περισσότερο τὴν σημασίαν του.

1. Ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τοῦτο κατόπιν τῆς μέχρι τοῦδε καταβληθείσης προσπάθειας *σταθμὸν ἀναψυχῆς*. Αἱ πολλαπλῶς λειτουργήσασαι ἐσωτερικαὶ δυνάμεις, αἵτινες διαρθρώνουν τὴν εἰς ἐξωτερικὴν ἐνέργειαν κατατείνουσαν δημιουργικὴν μορφήν, ἐπιτυγχάνουν εἰς τὴν μορφήν ταύτην ὅ,τι ἐπιζητοῦν. Διὰ τοῦτο παρουσιάζεται ὁ σταθμὸς οὗτος ὡς ἀνάπαυλα, δεδομένου ὅτι εὕρσκει ἡ ψυχὴ εἰς αὐτὸν ἱκανοποιητικὴν δικαίωσιν. Ἦδη ὁ ἐσωτερικὸς μόχθος ἀμβλύνεται καὶ ἡ ἀγωνία ἐξουθενοῦται. Ὅθεν ἀποτελεῖ ὁ σταθμὸς οὗτος λύτρωσιν διὰ τὴν μοχθοῦσαν ψυχὴν. Ἐπιφέρει ὅμως καὶ ἀναζωπύρωσιν τῶν ἰδίων δυνάμεων, διότι διερεθίζει ταύτας πρὸς ἐξωτερικὴν ἐνέργειαν. Ἐκ τοῦ

λόγου τούτου ἡ ἐσωτερικὴ λειτουργία, ἣτις ἐπέτυχε τὴν συσπείρωσιν τῶν δυνάμεων τούτων, διαδηλοῖ ἐξ αἰτίας τῶν ἰδίων καὶ νέαν αὐθορμησίαν.

Εἶναι βεβαίως ἀληθές, ὅτι κατὰ τὸ προπαρασκευαστικὸν στάδιον καὶ ἄλλοι σταθμοὶ ἀναφαίνονται καὶ δὴ τόσον περισσότεροι ὅσον τὸ αἶτημα τοῦ βιώματος εἶναι σπουδαιότερον καὶ τὰ σχετικὰ διαφέροντα ἐντονώτερα. Τὸ κύριον ὅμως γνώρισμα τῶν σταθμῶν ἐκείνων εἶναι ὅτι προκαλοῦν ἐσωτερικὴν ἀνθήσιν τῆς ψυχῆς καὶ ὑπέρβασιν τῆς κινήσεως αὐτῆς πρὸς τι περαιτέρω. Διὰ τοῦτο ἔχομεν κατὰ τὸ προπαρασκευαστικὸν στάδιον τὸν προοδευτικὸν χαρακτῆρα τῆς ἐξελίξεως. Τὸ γνώρισμα ὅμως τοῦτο ἐξέλιπεν ἤδη ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς ἐσωτερικῆς πολιτιστικῆς ἐνεργητικότητος. Διότι κατ' αὐτὸ δὲν σημειοῦται προοδευτικὴ κίνησις τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ πραγματοποιήσις τοῦ τελευταίου πλέον σταθμοῦ τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης λειτουργίας. Καὶ ναὶ μὲν ἤδη ἡ ἐλευθέρωσις τῶν συμπεπυκνωμένων ἐν αὐτῷ δυνάμεων ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐξωτερικῆς ἐνεργείας. Αὕτη ὅμως δὲν εἶναι ὑπόθεσις ψυχικὴ, ἀλλὰ κίνησις ἐξωτερικὴ.

Ὅθεν καταφαίνεται ὅτι οἱ σταθμοὶ τοῦ προπαρασκευαστικοῦ σταδίου μειονεκτοῦν ἔναντι τοῦ κέντρου τῆς ἐσωτερικῆς πολιτιστικῆς ἐνεργητικότητος, διότι οὔτε τὴν σαφήνειαν τοῦ κέντρου τούτου ἔχουν, οὔτε τὴν ἀνάπαυλάν τῆς ψυχῆς παρέχουν, οὔτε τὴν ψυχαγωγίαν προσδίδουν, οὔτε τὴν βουλευτικὴν ἐξωτερίκευσιν διερεθίζουν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν προσδιορίζομεν τὸν τελευταῖον σταθμὸν τῆς ἐσωτερικῆς πολιτιστικῆς ἐνεργείας ὡς λύτρωσιν τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ μόχθου καὶ τῆς ἀγωνίας.

2. Εἰς ὅλας τὰς ἐξελικτικὰς βαθμίδας τοῦ προπαρασκευαστικοῦ σταδίου καὶ περισσότερον εἰς τὸ τέρμα τούτου, εἰς τὸ κέντρον τῆς πολιτιστικῆς ἐνεργητικότητος, διακρίνομεν δύο τάσεις : α) *τὴν ἀφομοιωτικὴν* καὶ β) *τὴν τελολογικὴν*. Αἰτία τῆς μὲν πρώτης εἶναι ἡ ἔντασις τοῦ ποιοῦ τῶν ἀρχικῶν βιωμάτων, ὅπερ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς προσδιορίζον — κατὰ τὰς βαθμίδας τοῦ προπαρασκευαστικοῦ σταδίου — τὴν πορείαν τῆς ἐξελικτικῆς καλλιέργειας τῶν ψυχικῶν δυνάμεων σφυρηλατεῖ ἐν τῷ τελευταίῳ σταθμῷ ταύτης περιεχόμενον ἑναρμονιζόμενον πρὸς τὰ αἰτήματά του. Τῆς δὲ τελολογικῆς τάσεως τὴν αἰτίαν εὐρίσκομεν εἰς τὴν κατὰ τὴν μορφήν τῆς ἐντελεχείας κίνησιν τῆς ψυχῆς, ἣτις ἐπιδιώκει κατὰ τὸ ὥριμον στάδιον αὐτῆς τὴν ἀποκάλυψιν σταθμοῦ σαφοῦς καὶ συγκεκριμένου. Τὴν ὁλοκλήρωσιν τούτων εὐρίσκομεν εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος κέντρον τῆς ἐσωτερικῆς πολιτιστικῆς ἐνεργητικότητος. Οὕτως ἂν κατὰ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ προπαρασκευαστικοῦ τοῦ κέντρου τούτου σταδίου τὰ βιώματα ὡς ἔμμονοι τελολογικαὶ τάσεις αὐτοεξελίσσονται πρὸς ὥριμον μορφήν, ἀποκτᾷ ἡ μορφή αὕτη ὡς ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν σκόπιμον ἐσωτερικὴν κατεργασίαν τῶν βιωμάτων ἀναμφισβήτητον γνησιότητα.

3. Ἀλλὰ καὶ ἡ διερέθισις, ἣτις ἀποκορυφώνεται εἰς τὸν σταθμόν μας, διαπιστοῖ τὴν συμβολὴν στοιχείων, ἐξ ὧν τὰ μὲν προκαλοῦν ἀναταρα-

χήν, ἐνθουσιασμόν καὶ δραστηριότητα, τὰ δὲ προσφέρουν γαλήνην καὶ ἁρμονίαν. Ἄλλαι δηλαδή δυνάμεις τῆς ψυχῆς παρουσιάζουν ἐσωτερικὴν ἀναδρομὴν καὶ ἀναμόρφωσιν, αἵτινες ἐν τούτοις εἶναι εὐεργετικάί, διότι δι' αὐτῶν κρατεῖται ἡ ψυχὴ ἐν ἐγρηγόρσει καὶ διερεθίζεται ἡ βούλησις, καὶ ἄλλαι ἀποκαθιστοῦν εἰς αὐτὴν τὸ μέτρον, τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν τάξιν. Αἱ πρῶται παρουσιάζουν τὸ *διονυσιακὸν στοιχεῖον*, ὅπερ ἐν τῇ διαδοχικῇ του δραστηριότητι καὶ διὰ τῆς πλοκῆς τῶν οἰκείων δυνάμεων καλλιεργεῖ τὴν αὐτοανάπτυξιν καὶ αὐτοεξέλιξιν. Αἱ δεύτεραι χαρακτηρίζουν τὸ *ἀπολλώνιον στοιχεῖον*, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ αὐτοαναπτυσσόμενον καὶ αὐτοεξελισσόμενον προσδίδει μορφήν καὶ διάρθρωσιν. Ἐκ τούτου ἡ μορφή αὐτοῦ ἀποκτᾷ σαφήνειαν καὶ ἐνάργειαν. Ἀμφότεραι συνεργοῦν εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ κέντρου τῆς ἐσωτερικῆς πολιτιστικῆς ἐνεργητικότητος, δεδομένου ὅτι, ὡς ἐτονίσαμεν, ἀντικατοπτρίζονται ἐν αὐτῷ τόσον ὁ διερεθισμὸς πρὸς βουλευτικὴν ἐξωτερίκευσιν, ὅσον καὶ ἡ λύτρωσις τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ της μόχθου.

4. Εἰς τὸ ἴδιον κέντρον συγκλίνουν καὶ ἄλλαι *ἀντιθέσεις*. Οὕτως ἂν ὡς δημιουργήμα τοῦ ἀτόμου ἀποτελῇ τοῦτο ἐφόδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἱκανοποιοῦνται αἱ ἐγωκεντρικαὶ ἐκείνου φιλοδοξίαι, τίθεται ἐξ ἄλλου τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὁλότητος, δεδομένου ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ του ἐκπλήρωσις ἀποβαίνει ἐπωφελὴς δι' ἐκείνην. Καὶ ἂν ἐν αὐτῷ ἀντικατοπτρίζεται τὸ γνῶρισμα τοῦ χαρακτηῆρος τοῦ ἀτόμου, οἱ σκοποὶ τῆς προσπάθειάς του καὶ τὸ σύμβολον τῶν ἰδεῶν του, ἀνταποκρίνεται παραλλήλως τὸ ἴδιον, λόγῳ τῆς κοινωνικῆς τοῦ ἀτόμου συμβολῆς, καὶ πρὸς τὰ ἰδιάζοντα αἰτήματα τοῦ συνόλου. Καὶ ἂν ἀκόμη τὸ ἄτομον γίνεται διὰ τούτου ἀφωσιωμένον τέκνον τῆς ἐποχῆς του, καὶ γενικῶς, ὡς ὑφιστάμενον τὴν ἐπιρροὴν τοῦ πνεύματος τῆς ὁλότητος, πιστὸς φορεὺς ἐκείνου, καθίσταται παραλλήλως ἐκ τοῦ ἰδίου ἔγκυρος προσωπικότης καὶ κατέχει τὴν αἰτίαν τῆς δημιουργίας τοῦ ὑψηλοτέρου, ἐξ οὗ καὶ ἀποθανατίζεται. Αἱ ἀντιθέσεις αὗται καλλιεργοῦσαι τὴν διαλεκτικὴν κίνησιν τῆς ἐσωτερικῆς πολιτιστικῆς ἐνεργητικότητος καταδεικνύουν ἐπὶ πλεον τὴν μοῖραν τῶν ἐγωκεντρικῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς τοῦ ἀτόμου, αἵτινες κατὰ τὴν πολιτιστικὴν δρᾶσιν αὐτοῦ κατεργάζονται τὴν διάρθρωσιν τοῦ ὑψηλοτέρου καὶ ἀξιολογώτερου. Διότι ὁ ὑποκειμενικὸς ψυχικὸς κόσμος κινεῖται ἐνταῦθα διὰ τὸν *θρίαμβον τοῦ πνεύματος*. Ὅθεν τὰ γήϊνα ἀποτελοῦν εὐκαιρίαν διὰ τὴν ἐξόρμησιν πρὸς τὰ οὐράνια. Διὰ τὴν γονίμως δημιουργοῦσαν ψυχὴν ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος αὐτῆς ἀποτελεῖ τὸν στίβον, ἐνθα ἀποκαλύπτει καὶ φανερώνει αὕτη τὸ ἐν ἑαυτῇ θεῖον. Τοῦτο τονίζει καὶ ὁ Πλάτων, ὅταν διδάσκη ὅτι ἡ ὄρασις τοῦ πνεύματος εἶναι ὀξυδესτέρα, ὅταν ἡ δύναμις τῶν σωματικῶν ἀρχίζῃ νὰ παρακμάζῃ [« Ἡ τοι τῆς διανοίας ὄψις ἄρχεται ὀξὺ βλέπειν, ὅταν ἡ τῶν ὀμμάτων τῆς ἀκμῆς λήγειν ἐπιχειρῇ » (Πλάτωνος Συμπόσιον 219a)].

Δὲν ἔχουν ἐν τούτοις ὅλα τὰ ἄτομα τὴν ἰδίαν μοῖραν. Μόνον ὅσα ἐκ

τούτων ἐκόσμησαν τὴν ψυχὴν διὰ τῆς μορφώσεως ἔχουν μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὸν ἰσχυρότερον παράγοντα τῆς πνευματικῆς ἐξυψώσεως. Διότι ἡ μόρφωσις καλλιεργοῦσα τὴν στροφὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ θεῖον κατεργάζεται τὸ πολυτιμότερον ἀγαθόν, οὗτινος, κατὰ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Πλάτωνος, ἀνώτερον οὔτε ὑπῆρξεν, οὔτε θὰ ὑπάρξῃ [« Ἦς (τῆς ψυχῆς παιδεύσεως) οὔτε ἀνθρώποις, οὔτε θεοῖς τῇ ἀληθείᾳ τιμιώτερον οὔτε ἔστιν, οὔτε ποτὲ ἔσται » (Πλάτωνος Φαῖδρος 241c)].

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς μορφώσεως στρέφεται ὁ διάλογος τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ δὲν ἀπομακρύνεται ἐκεῖθεν προτοῦ κατανοήσῃ τὸ ἰδεῶδες καὶ τὸ θεῖον [« ὅταν τις τῷ διαλέγεσθαι ἐπιχειρῇ, ἄνευ πασῶν τῶν αἰσθήσεων διὰ τοῦ λόγου ἐπ' αὐτὸ ὃ ἔστιν ἕκαστον ὄρμῃ, καὶ μὴ ἀποστῇ, πρὶν ἂν αὐτὸ ὃ ἔστιν ἀγαθὸν αὐτῇ νοήσῃ λάβῃ, ἐπ' αὐτῷ γίγνεται τῷ τοῦ νοητοῦ τέλει » (Πλάτωνος Πολιτεία 532a,b)].

5. Τὸ κέντρον τῆς ἐσωτερικῆς πολιτιστικῆς δημιουργικότητος μαρτυρεῖ, ὥς βλέπομεν, συμπαράστασιν καὶ σύμπραξιν τῶν συναισθηματικῶν καὶ βουλευτικῶν ἰδιοτήτων τῆς ψυχῆς. Ἡ ὠριμότης δηλονότι τοῦ προπαρασκευαστικοῦ σταδίου ὀπλίζει τὴν συνείδησιν δι' ἐπιτακτικῶν αἰτημάτων καὶ τοῦτο προκαλεῖ τὴν διέγερσιν ὅλων τῶν συναισθηματικῶν καὶ ἠθικῶν ἐπιταγῶν τῆς ψυχῆς, αἵτινες συγκροτοῦν τὴν ἀποφασιστικότητα τοῦ ὑποκειμένου. Τοιοῦτοτρόπως τὸ κέντρον τοῦτο παρουσιάζει συνδυασμὸν τοῦ συναισθηματικοῦ καὶ βουλευτικοῦ χαρακτῆρος τῆς ψυχῆς. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου καταδεικνύονται τὰ ἑξῆς :

α') Ὅτι ἁρμονικῶς συνεργάζονται αἱ πρὸς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ καλλιεργηθεῖσαι δυνάμεις τῆς ψυχῆς. Ἡ ἱκανοποίησις ἄλλως τε, τὴν ὁποίαν δοκιμάζει τὸ ἄτομον ἐκ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὄρων τῆς πολιτιστικῆς ἐκδηλώσεως τῆς ψυχῆς, μαρτυρεῖ τὴν ἐν τῷ ρηθέντι κέντρῳ ἁρμονικὴν διάρθρωσιν τῶν οἰκείων δυνάμεων.

β') Ὅτι ἡ σύμπραξις αὕτη τῶν συναισθηματικῶν καὶ βουλευτικῶν ἰδιοτήτων τῆς ψυχῆς πιστοποιεῖ τὴν κατὰ τὴν πολιτιστικὴν δρᾶσιν τοῦ ἀτόμου ἐμφάνισιν τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως.

Καὶ ναὶ μὲν προσδιορίζεται ἡ βούλησις ἐκ τοῦ προπαρασκευαστικοῦ σταδίου καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ἐσωτερικῆς πολιτιστικῆς ἐνεργητικότητος συμπυκνωθεισῶν οἰκείων δυνάμεων τῆς ψυχῆς, ἀποτελεῖ ὅμως ἡ διάρθρωσις τῶν δυνάμεων τούτων ὑπόθεσιν τοῦ ὑποκειμένου, ὅπερ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ πνεύματος τῆς μορφώσεως ἔχει τὴν ἔφεσιν νὰ μετασχηματίσῃ πάσας τὰς ψυχικὰς αὐτοῦ δυνάμεις κατὰ τὴν ἐπιζητουμένην ὑπ' αὐτοῦ πολιτιστικὴν ἀνάγκην. Ἡ ἱκανοποίησις ἐξ ἄλλου, τὴν ὁποίαν τοῦτο δοκιμάζει ἐκ τῆς πραγματοποίησεως τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, ἢ ἡ δυσθυμία, ὑφ' ἧς καταλαμβάνεται ἐκ τῆς ἐμφανίσεως ἀντιξόων συνθηκῶν, ὅπως ἀκόμη καὶ ἡ τύψις τῆς συνειδήσεως, ὑφ' ἧς διέπεται, ὅταν ἰδίᾳ ὑπαιτιότητι ἀμβλυνθῇ ὁ βουλευτικὸς χαρα-

κτῆρ τοῦ κέντρου τούτου, ἀποτελοῦν ἀναμφισβήτητα τεκμήρια, ἐξ ὧν διαπιστοῦται ἡ κατὰ τὴν πολιτιστικὴν δραστηριότητα ἐλευθερία τῆς βουλήσεως.

6. Ἀλλὰ τὸ κέντρον τοῦτο τῆς ἐσωτερικῆς πολιτιστικῆς ἐνεργητικότητος, ὅταν ἐπιτύχῃ τὴν μνημονευθεῖσαν πρὸς τὸ ἀγαθὸν στροφὴν, προκαλεῖ δρᾶσιν κατευθυνομένην πέρα τοῦ πνευματικοῦ στίβου. Ἀναφαίνεται δηλαδὴ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δόνησις τῆς ψυχῆς ἐν αὐτῷ, ἣτις ἐξωτερικεύεται διὰ δράσεως φωτιζομένης ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἰδεώδους. Νέον πλέον μέλημα λαμβάνει τὸ κέντρον τῆς πολιτιστικῆς ἐνεργητικότητος, τὸ μέλημα τῆς ἀξιολογικῆς δραστηριότητος. Τοῦτο προσδιορίζεται διὰ τῶν ἑξῆς γνωρισμάτων :

α') Ἀντικατοπτρίζεται ἐν αὐτῷ ἀφύπνισις συνειδήσεως μαρτυροῦσα τὴν καθαρότητα τοῦ βάθους αὐτῆς καὶ δὴ κατὰ βαθμὸν ἀνάλογον πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἀξιολογικῆς δραστηριότητος. Τὸ βάθος τοῦτο τῆς συνειδήσεως, ἀπηλλαγμένον τῶν γηϊνῶν ἀτελειῶν, ἀποτελεῖ αἰτίαν ὥστε νὰ τιθασεύῃ τὸ ἄτομον τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ σώματος. Ἐὰν δὲ ἡ κυριαρχία τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ σώματος ἐπιφέρῃ πλήγμα κατὰ τῆς κοινωνίας, διότι τὸ Ἐγὼ τίθεται ἀντιμέτωπον ἐκείνης, φθορὰν τοῦ πνεύματος, διότι τὸ σῶμα ἀναλαμβάνει ἐπιδιώξεις, αἵτινες ἀντιστρατεύονται πρὸς τὸ πνεῦμα, καταστροφὴν τοῦ ἱστορικοῦ χρέους, διότι ἀδιαφορεῖ τὸ ἄτομον πρὸς τὰς ἱστορικὰς ἀπαιτήσεις, καὶ ἰδίαν ἐκμηδένισιν, διότι προκαλεῖ τὴν ἐξουθένωσιν τῶν ὑγιῶν ἀντιλήψεών του καὶ τὴν φθορὰν τῆς ζωτικότητός του, ἀντιθέτως κατὰ τὴν καθαρότητα τοῦ βάθους τῆς συνειδήσεως κρατοῦσα ἡ ψυχὴ ὡς σταθμὸν ἐσωτερικῆς ἐνεργητικότητος τὸ μνημονευθὲν κέντρον ἀξιολογικῆς δραστηριότητος καλλιεργεῖ τὴν ἐξιδανίκευσιν τῆς κοινωνίας, διότι τὸ Ἐγὼ ἀποτελεῖ φορέα τῶν ἀξιῶν ἐκείνης, τὴν ἀθανασίαν τοῦ πνεύματος, δεδομένου ὅτι ἐκμηδενίζονται αἱ ἐπιδιώξεις τοῦ σώματος, τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἱστορικοῦ χρέους, διότι πραγματοποιοῦνται τὰ αἰτήματα τῶν παραδόσεων, καὶ τὴν ἀνάδειξιν τῆς προσωπικότητος, δεδομένου ὅτι τὸ ἄτομον δρᾷ γενικῶς κατὰ τοὺς προσδιορισμοὺς τῆς καθαρᾶς συνειδήσεως. Ὅταν δὲ τὸ σῶμα μετὰ τῶν δυνάμεών του ἀποτελέσῃ ὄργανον τοῦ πνεύματος, τότε ἐκ τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς ἀνακύπτει ἡ τάσις τοῦ ἀγαθοῦ, ἣτις ἀκριβῶς πιστοποιεῖ τὴν ἀφύπνισιν τῆς συνειδήσεως.

β') Ἀποβαίνει τὸ ἴδιον κέντρον κίνητρον πρὸς πραγματοποίησιν τῶν οἰκείων πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ ατόμου ἀξιῶν. Τὸ κέντρον δηλαδὴ τοῦτο τῆς ἐσωτερικῆς πολιτιστικῆς δραστηριότητος, τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς ἀφετηρίαν τὰς ἀξιολογικὰς βιώσεις, ἀπαιτοῦν στροφὴν τῆς ψυχῆς ἐξ αἰτίας τῆς καθαρότητος αὐτῆς πρὸς τὴν ἐνότητα τῆς ἰδέας, συνδέεται πρὸς ὠρισμένον περιεχομένου δρᾶσιν, ἣτις ἀποκαλύπτει τὸ εἶδος τῆς κυριαρχούσης ἐν τῇ ψυχῇ ταύτῃ ἀξίας. Καὶ ναὶ μὲν δέχεται τὸ κέντρον τοῦτο καὶ ἄλλας ἐπιδράσεις, διότι ζῇ τὸ ἄτομον τὰς ἐπιρροὰς τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου. Τὸ καθαρὸν ὁμῶς συνειδέναι κρατεῖ ὑπὸ τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν ἀπόχρωσιν τὸ ἀναμφισβήτητον κῦρὸς του.

Τοῦτο ἔχει ὥς συνέπειαν ὅτι ἀποβαίνει τὸ ἄτομον διὰ τῆς ἐνδεδειγμένης δράσεώς του ἰδανικὸς φορεὺς τῆς ἐκάστοτε ζωῆς.

Ὅθεν ὁ λόγος εἰς τὸ κέντρον τοῦτο τῆς πολιτιστικῆς ἢ τῆς ἀξιολογικῆς δραστηριότητος θέτει ὥς ἀντικείμενον ἐπισκοπῆσεως τὴν ἑαυτοῦ καθαρότητα, ἥτις διὰ τοῦ καταλλήλου προπαρασκευαστικοῦ σταδίου ἀποκτᾷ τοιαύτην ἄνθισιν, ὥστε ἡ ἀτομικὴ ὑπόστασις νὰ ἔχῃ οἰκείωσιν πρὸς τὴν ὑπερατομικὴν καὶ ὑπερχρονικὴν δλότητα. Εἶναι ἡ οἰκείωσις ἐκείνη, ἥτις κατὰ τὴν Πλατωνικὴν θεωρίαν τῆς ἀναμνήσεως ἐπιφέρει συνδιαλλαγὴν τῆς ἀτομικῆς βουλήσεως πρὸς τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ἥτις, ὥς ἐκ τούτου, καλλιεργεῖ δρᾶσιν συμφωνοῦσαν πρὸς τὰς αἰωνίους ἀρχάς. Ὅθεν τὸ κέντρον τοῦτο τῆς ἐσωτερικῆς πολιτιστικῆς ἐνεργητικότητος, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς καθαρότητος τῆς ψυχῆς, ἀποτελεῖ τὸ κίνητρον τοῦ ὑπερχρονικοῦ ἰδεώδους.